

פעמים הוא נראה בצורת איש כך הוא נכון שיראה בצורת זקן יושב על כסא
והוא שנאמר בדניאל א) חזה היות עד די כרסון רמיו ועתיק יומין יתיב. ותהיה
פני החכמה בהיותו זקן כדי שישלים המלכות למושיע השלמת איש גדול ורב
כדכתיב ב) וקדמוהי הקרבוהי וליה יהב שולמן ויהיה המושיע נמשל באיש קמן
שהוא בימי חרפו ורבייתו כדכתיב ג) ויצא חסר מגזע ישי וכתיב ד) והקימותי
לדוד צמח צדיק ונאמר ה) מראש יונקותיו רך אקטף, וכגון אלו הרבה. ועל כן
נמשל הראשון אשר הוא נותן המלכות בתורת זקן ועתיק וישן כדי שיהיה
מקבל המלכות אותו כחור כמו שכתוב ו) כבר אנש אתה הוא וקדמוהי הקרבוהי
כדי שיהיו הדמויות אחת מול חברתה ויהיה הזקן ממליך ומושח לכחור כמשה
ליהושע ושמואל לדוד ודוד לשלמה וכדומה לזה.

ואמר ז) רב סעדיה גאון כי זה יומין הוא גושם ח) נברא לעתו
ואחרי כן אמר כי האומר שהוא הכורא הוא כופר וכן האומר שהוא מלאך.
ואשר כתב ט) ועתיק יומין יתיב, כל האומר כי ראה דניאל י"ז צבאות עין בעין
הרי הוא פושע במדמה דמות ליוז ואין לו דמות י) דכתי' ואל מי תדמיון אל, וכל האומר
כי ראה מלאך הוא מן השונים והוא מן האומר קמן וגדול למען
כי אין שופט העולם כי אם הקב"ה לבדו ככתוב יא) לפני יי כי בא לשפוט הארץ ואין מלאך
אשר נוכל לדבר כי אלף אלפין ישמשוניה יב). ועתה דע כי דניאל ראה כל אלה בחלום ולא
במראה עינים וכל החלום יש לו פתרון כי הם משל כי גם כל נבואות הנביאים אשר ראו
ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר, וממראה מתניו ולמעלה, יושב על כסא רם ונשא לא ראו
חוק חקוקו כי אין דמות לבוא כל ולא דמות מלאך כי בעת שהיה מדבר עמם מראה
להם חזיון חדש וכל דמות שראו יש לו פתרון, מקל שקד, כי שוקד אני יג) רבבות גדולות
מעשיו בלי מספר וכאשר ראה מיכיהו ברוח נבואה וכל צבא השמים עומדים מימינו
ומשמאלו יד) לא נוכל לדמות על יוצר הכל מימינו ומשמאלו ולא יעמד לפניו כל יוצר.
ואולם דברי כל אלה כמשל כמעשה בני אדם.

אמר לו ר"א בן עזריה עקיבה מה לך אצל הגדה וכו' אלא אחד
לכסא ואחד לשרפרף כסא לישב עליו שרפרף להדום רגליו וכו'.

שרפרף. פי' טו) שרשיפא בלישנא דגמרא כדאמי' לענין נדה טו) רב פפא אשרשיפא.
רבינו י"ז) האי גאון כך כת' בפ' חגיגה. הו"ו יודעים יח)
כי דברי אנדה לאו כשמועה הם אלא כל אחד דורש מה שקלה על לבו
כגון אפשר ויש לומר, לא דבר חתוך, לפיכך אין סומכים עליהם. ועוד כתב

א) דניאל ז', ט"ז. ב) שם ז', י"ג. ג) ישעיה' י"א, א'. ד) ירמיה כ"ג, ה'. ה) יחזקאל
י"ז, כ"ב. ו) דניאל ז', י"ג. ז) ראב"ע, אוצר נחמד ח"ג צד 67. ולא מצאתי זה לא בראב"ע
ולא ב"ש"י רס"ג שלפנינו. ח) פי' גוף. ט) רס"ג לדניאל שם. והלשון לקוי וחסר
קצת. י) ישעיה' מ', י"ח. יא) תהלים צ"ג, י"ג. יב) השוה לשון פי' ס' יצירה סוף צד
137. יג) ירמיה א'. יד) מ"א כ"ב, י"ט. טו) פי' הגאונים לשהרות 62. והשוה ערוך ע'
שרפרף. טז) כתובות ס"א ע"א. יז) מכתב ר"ש ספורטא לרבינו צרפת, קבוצת מכתבים ע"י
שוח"ה (במברג 1875), צד 4-103. ורובה של פסקא זו הובא גם באהל יוסף על הראב"ע לפי
שמות דף מ"ב ע"ב; פחד יצחק אות ת' ק"ד ע"א; מצרף לכסף הוצ' פילפוסקי ח"ב, צד 37-38.
וע"י עוד הערות ותקונים לחג"ל צד 33. יח) דע (פחד יצחק); דעו (אהל יוסף; מצרף לכסף).

סד

סה

סז

סח

אשר קומטו ולא עת נהר יוצק יסודם (אויב כ"ב, ט"ז) תניא אמר ר'
מעון החסיד אלו תשע מאות ושבעים וארבע דורות שקימטו
צמן א) ליברות קודם שנברא העולם וכו'.

יש ב) מי שמפרש ואומר וכן נמו האי תשע מאות וע"ד דורות שנאמר על
ורה שהיתה גנוזה קודם שנברא העולם קא מפרשי קצת רבנן שהן אלפים שנה
יאמרו בכראשית רבא דר' הושעיה ג) אלפים שנה קדמה תורה לברייתו של עולם ד)
זיה אצלו אמן שעשועים יום יום ה) ויומו של הביה אלף שנה כדכתיב ו) כי אלף
ים בעיניך כיום אתמול כי יעבור.

[יד.] כתוב אחד אומר לבושיה כתלג חיור ושער רישיה כעמר נקא
זי' קוצותיו תלתלים שחורות כעורב ליק כאן בישיבה כאן במלחמה.

פי' ז) יש מי שאומר מראות הללו כדרך חלום נראים כדכתיב ח) אם יהיה
אכס ה' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו וכתוב ט) ביד הנביאים אדמה, להודיע
וראה לנביאים כעין דמות באובנתא דליבא. אבל הקב"ה ישתבח שמו אין לו דמות י).
הדבר מוכיח שאין שם דמות שאילו היה [היה] תמיד אחד או דמות כחור לעולם או דמות
לעולם, אלא ללמדך שאין שם דמות כלל. אלא מה שמראה לנביאים כעין דמות מה שיישר
יו. ויש מי שאומר מלאך הוא זה שנאמר בו ושער רישיה ושחורות כעורב.

וכתב יא) ר' הגאון ז"ל הכי כשנגלה כאלו בישיבה נראה
זלאך כזקן ושער רישיה כעמר נקא יב) וכשנגלה למלחמה נראה ככחור
יצותיו תלתלים יג).

ורב סעדיה יד) פי' כל הכבוד שראו ויאמר טז) הגאון כי
בימים הכורא בראו לפי צורך השעה טו). כבודך הוא אור בראו השם
לעתו.

וכתב יז) בו רבנו סעדיה ז"ל בחבורו יח) הכי. ואחר שהשלמנו
עמים והראיות ויודע מהן בכירור כי האור הנראה לנביאים ברזי הוא וכו'

א) כלומר שנחתכו עצמם, לעצמם נחתכו שלא נבראו כלל ולא נברא העולם.
יכא מאן דלא גרס בדבר עצמן כלל, אלא קא גרים שקומטו ליבראות קודם
נרא העולם שנחתכו לגמרי שלא נבראו. ואיכא נמי מאן דמפרש בהאי שקומטו ליבראות
מר שאע"פ שצפה הב"ה בהן שיהיו רשעים יותר מכל הדורות עדיין צפה בהן עזות ורשע
ר שיהיו בהן כי רצונם ודעתם אם היו נבראים מקודם לעשות הרע. ואיכא נמי מאן דמפרש
שון קומטו לשון מהירות על דרך זה הפירוש... (פי' ס' יצירה לברצלוני צד 87). ב) פי'
יצירה לברצלוני צד 85, וע"י שם עוד. ג) פ"א. ד) וכו"ז דור משנברא העולם ועד
ה רבנו, וכשאתה מחשב ט' מאות וע"ד דורות לשני אלפים שנה נמצא כל דור ודור שתי
ס וי"ט יום וי"א שעות ושני שלישי שעה וי"ד חלקים וזהו דור" (שם צד 87). ה) משלי
ל'. ו) תהלים צ"ד, ז'. ז) ר"ח. והשוה פי' ר"ח לברכות פי' י'. ח) במדבר י"ב,
ט) הושע י"ב, י"א. י) וכן כתבו כל הגאונים והכמי גליותינו וכן כתב רבי' האי
ון ז"ל בפירושי חגיגה שלו" (שורת מהר"ם אלשקר בס' ק"ז). והשוה צד 57
ג"ח. יא) פירוש ספר יצירה לברצלוני צד 137. יב) דניאל ז', ט"ז. יג) שה"ש ה',
י. יד) אוצר נחמד ח"ג סוף 67. טו) ע"י פי' ספר יצירה לברצלוני 137. טז) ראב"ע,
רושו הקצר לשמות ל"ב, י"ג. וע"י עוד אפסוביצר, "תרביץ" שנה ב' 280. יז) פי' ס' יצירה
יצלוני 37. והשוה אוצר התשובות לברכות פי' כ"ט. יח) שכתב בלשון ערבי (שם צד 35).

THE AGGADOT OF THE TALMUD

by Rabbi Avraham, son of the Rambam

Translator's note: This classic essay on the approach to the aggadot was written about three hundred years before Ein Yaakov appeared. Because of its timeless significance it has been included in most editions of the work.

ESSAY ON THE MEANING OF THE AGGADOT

It is important to understand that the homiletic expositions and stories in the Talmud have underlying meanings that are shrouded in secrecy, and most of the commentators did not even attempt to probe their deeper meaning.

My father, (the Rambam), had in mind writing a commentary on the *aggadot*, as he mentions in his *Commentary on the Mishnah*. Yet in the end he decided against it, as he stated in the beginning of his *Moreh Nevuchim* (Guide for the Perplexed), applying to himself the passage, "Moses was afraid to come close to it."¹

However, after my father's death, I decided to write a few explanatory remarks on this subject in the hope that it will be helpful to students of this field. If you follow my guidelines in understanding the aggadic teachings of the Sages, you will come to grasp their deeper meaning, and, as a result, you will not make light of them or deny that they are true. Neither will you fall into the trap of thinking that the miracles that happened to the Sages are as momentous as those that happened to Moses and Israel at the parting of the Red Sea, or as remarkable as the parting of the Jordan for Elisha and Elijah.² Such misconceptions arise when you take the *derash* (i.e., homiletic interpretations) literally and accept only the surface meaning of the text. But there is abundant evidence to show that the aggadic tales and teachings, aside from their plain meaning, have profound hidden significance. My father already made this clear in his book; I merely want to explain it in greater detail by classifying the *aggadot* into different categories and citing examples for each category. But first I want to make a few introductory remarks.

EVERY THEORY MUST BE SUBSTANTIATED

To begin with, let me point out that if a person puts forward a certain theory without offering proof, expecting people to accept it at face value just because they respect him, he is sadly mistaken; his approach flies

in the face of both the Torah and common sense. It goes against common sense, because he wants people to believe something without evaluating and investigating whether it squares with the facts. And it runs counter to the Torah, because it goes against the truth and is unethical. The Torah [tells us not to curry favor with anyone], saying [to a judge], "Do not give special consideration to the poor, nor show respect to the great" (Leviticus 19:15). And it says also, "Do not give anyone special consideration when rendering judgment" (Deuteronomy 1:17). And there is no difference between a person who believes an idea without supporting evidence and one who trusts a person's statement simply because he respects him and holds that it must be true since it comes from a great scholar. This does not prove that the statement is true.

Accordingly, we are not required to endorse all the theories of the Sages of the Talmud on medicine, physics, and astronomy in every respect just because we know the authors to be outstanding personalities and eminent scholars in all facets of the Torah. Of course, when it comes to Torah knowledge, the scholarship of the Sages is unsurpassed, and it is their responsibility to teach it to us, as it says, "You must keep the Torah as they interpret it for you" (Deuteronomy 17:11), but this does not necessarily apply to all other branches of knowledge. You can see that even the Sages themselves when faced with an issue that could not be proven by debate and logical arguments, said, "I swear, that even if Joshua b. Nun had said it, I would not have obeyed him!"³ Which means, "I would not believe him although he was a prophet, since he cannot prove his point by the talmudical rules of logical argument."

Let me offer you one conclusive proof that no one will refute. It is this: We find that the Sages themselves said that the opinions expressed in the Gemara with regard to general medicine are not borne out, like for instance when the Gemara says that wearing a "preserving stone"⁴ is a safeguard against miscarriage, or other things mentioned in tractate Shabbat. They tested these remedies and found them not to have any therapeutic value.

DEDICATION TO THE TRUTH

You should realize, however, that there are exceptions to the rule, (that the medical advice of the Sages is unreliable). For example, the admonition of the Sages, "If you are hungry, eat; if you are thirsty, drink; if your dish is cooked, pour it out while it is hot," is certainly true. What it means is that you should not eat until you are hungry or drink until you are thirsty, and when you sense the call of nature, you should not delay relieving yourself. This dictum is the key to healthful living; it has been verified by experience and by medical testing.

By the same token, it would be wrong to argue as follows: While Aristotle, the great philosopher, has proved by indisputable facts that the Creator exists, as well as other things that are true, he holds the false belief that the universe never had a beginning but always was, and he propounds the fallacy that the Creator does not know every detail. Now you should not say that since he erred on these points, therefore, all his theories are untrue. You should carefully examine each of these statements on its own merits and accept that which passes muster and reject that which does not hold up. You should refrain from ruling on things that cannot be decided either way, regardless of who says it. As our Sages said [about a law R. Shimon proposed], "If this is a tradition [he received from his teachers] we will accept it, but if it is only an inference, we want to raise an objection."⁵ In the same way, when the Sages were faced with an issue they were unable to decide either way, they said *teiku* which means, "the question remains unsolved." Similarly, we find that when they discovered that the opinion they held was wrong, they reversed themselves, and frankly took back what they had said, like, "Bet Hillel retracted their earlier decision and decided in accordance with Bet Shammai."⁶ Indeed, their dedication to the truth was so great that the Gemara tells us that Rava appointed an Amora to say in his name, "The statement I made to you was an error on my part."⁷ Don't accept theories with blind faith just because the author is an outstanding scholar. You should accept teachings only on the basis of solid evidence, as my father said in his commentary. Anyone who is objective and has an open mind will agree with this.

CATEGORIES OF SCRIPTURAL INTERPRETATIONS

With God's help I will now proceed to classify the *derashot* [scriptural expositions] in the Talmud, breaking them down into five categories.

1. The first category consists of *derashot* that should be understood in their literal sense, since they contain nothing but their plain, obvious meaning. Although this category needs no illustration, I will give you an example anyway, to make

it unmistakably clear. I have in mind the Gemara in Berachot 31a that expounds, "You are forbidden to fill your mouth with laughter in this world, for it says, 'When God will return the captivity of Zion . . . then our mouths will be filled with laughter' (Psalms 126:2);" (the word *then* implies that we will laugh only after the Redemption, but not while we are still in *galut* (exile).

2. The second category of *derashot* covers interpretations that have both a literal and a figurative meaning. Since the Sages meant to convey the figurative rather than the plain meaning of these sayings, they couched them in such a way that their plain meaning represents the opposite of their figurative and true meaning. Most of these have been explained in *Moreh Nevuchim* (Guide for the Perplexed, volume 3:43) and in the *Commentary on the Mishnah* [by the Rambam]. An example of this kind of rabbinic exposition is found in the Gemara in Taanit 31a, where it says, "R. Eliezer said: In days to come, the Holy One, blessed be He, will make a circle for the righteous, and He will sit among them in Gan Eden. Every one of them will point his finger at Him, as it says, 'And they will say on that day: Behold, this is our God . . . let us exult and rejoice in His deliverance'" (Isaiah 25:9).

Of course, no intelligent person will take this *derash* in its literal sense. What R. Eliezer meant to say is that the reward of the righteous in the world to come will be that they receive from God a lucid perception of the absolute truth, something they could never attain in this world. This is the supreme and ultimate good. He therefore compares the joy of gaining this insight to a dance, and likens the blissful delight each individual experiences to the pointing with their fingers at the Holy One, blessed be He. Thus he illustrates this lofty idea through a concise allegory. This exemplifies all other interpretations of this kind.

3. The third category embraces expositions that have only a simple meaning, but this simple meaning is so puzzling that most people cannot understand it. And if you do understand it, you find that the composition of the piece is unclear and confused and its wording vague and ambiguous. Therefore, be careful when you study such expositions, and don't be hasty in figuring out what they mean, because you can easily reach the wrong conclusion and get the wrong idea.

To give you an example, the Gemara says, "A person should always incite (*yargiz*) his *yetzer tov* (good impulse) to fight against his *yetzer hara* (evil impulse). For it says, 'Incite (*rigzu*) [your inner powers] and don't sin' (Psalms 4:5).⁸ If he overcomes his evil impulse, fine. But if he can-

רמב"ם על פסק בעיניי אגדה

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת סוטה פרק ג משנה ג

וכבר אמרתי לך לא פעם שאם נחלקו חכמים באיזה השקפה ודעה שאין תכליתה מעשה מן המעשים הרי אין לומר שם הלכה כפלוגי. ואין הלכה כבן עזאי.

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת סנהדרין פרק י משנה ג

כבר הזכרנו לך כמה פעמים שכל מחלוקת שתהיה בין החכמים ואינה תלויה במעשה אלא קביעת סברה בלבד אין מקום לפסוק הלכה כאחד מהם.

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת שבועות פרק א משנה ד

ומחלוקת זו אין לומר בה הלכה כדברי פלוני, לפי שהוא דבר מסור לה' יתרומם ויתהדר, והם נחלקו בראיות ולמידות מפסוקים שאין מקום זה מתאים להזכיר בו דרכי למודם בהם. וכבר ביארנו שכל סברא מן הסברות שאין בה מעשה מן המעשים שנחלקו בה חכמים לא נאמר בה הלכה כפלוגי.

ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה קלג

ובתשיעי מסנהדרין (פג ב) מנו מחוייבי מיתה בידי שמים ובכללם זר שאכל תרומה. ושמו ראיית זה אמרו (שם כב ט) ומתו בו כי יחלוהו ואחריו וכל זר לא יאכל קדש. ובשני מבכורים (מ"א וחלה ספ"ק) אמרו התרומה והבכורים חייבין עליהן מיתה וחומש ואסורים לזרים. ורב (פג ב) חולק על אלו המשניות כלן ואמר זר שאכל תרומה לוקה. וידוע (ש"נ) כי רב תנא הוא ופליג. וכבר בארנו בחבורנו בפירוש המשנה (סוטה פ"ב סמ"ה ופ"ג סמ"ג ושבווע' פ"א מ"ד ופ' חלק מ"ג) שכל מחלוקת שלא תחייב חלוף במעשה אלא בסברא לבד לא אפסוק בו הלכה ולא אומר הלכה כפלוגי. לפיכך לא אומר הנה אם הלכה כרב או כסתם משנה כי לדברי הכל לוקה. לפי שכל מחוייב מיתה בידי שמים על אחד מן הלאוין לוקה כמו שביארנו בהקדמות זה המאמר (ריש שרש יד קצג).

מאמר הויכוח לרמב"ן ז"ל (הנקרא מלחמות ה')

לט. עניתי ואומר - שמעו עמים כלם. פראי פול שאלני אם כבר בא המשיח שדברו בו הנביאים, ואמרתי שלא בא. והביא ספר אגדה שאמר בו כי ביום שחרב בית המקדש בו ביום נולד. ואמרתי אני שאיני מאמין בזה, אלא הוא ראה לדברי. ועתה אני אפרש לכם למה אמרתי שאיני מאמין בזה. (דעו כי) אנחנו יש לנו שלשה מינין של ספרים, האחד הוא הבב"ליה, וכולנו מאמינים בו אמונה שלמה. והשני הוא נקרא תלמוד, והוא פירוש למצות התורה, כי בתורה יש תרי"ג מצות ואין בה אחת שלא נתפרשה בתלמוד, ואנחנו מאמינים בו בפירוש המצות. עוד יש לנו ספר שלישי הנקרא מדרש, רוצה לומר שרמ"וניש. כמו שאם יעמוד ההגמון ויעשה שרמון (אחד), ואחד מן השומעין היה טוב בעיניו וכתבו. וזה הספר מי שיאמין בו טוב, ומי שלא יאמין בו לא יזיק. ויש לנו חכמים שכתבו שהמשיח לא יולד עד עת קרוב לזמן הקץ שיבא להוציאנו מן הגלות. על כן איני מאמין בזה הספר במה שאמר שנולד מיום החרבן. ועוד אנו קורין אותו ספר הגדה, רוצה לומר ראסיונאמינטו, רוצה לומר שאינן אלא דברים שאדם מגיד לחבירו. אבל אני מקבל אותה הגדה כפשטה כמו שאתם חפצים בה, מפני שהיא ראייה מפורשת שאין ישו שלכם משיח כאשר אמרתי לכם, שהוא לא נולד באותו היום. אבל כבר עבר כל עניינו מזמן מרובה. ואתה אדוננו המלך שאלת והקשית לי יפה מהם, שאין במנהג האדם לחיות אלף שנה. ועכשיו אברר לך תשובה לשאלתך. הנה אדם הראשון חיה אלף שנה פחות ע' שנה. (והנה מפורש בכתוב כי בעונו מת, ואלו לא חטא חיה) יותר ויותר או לעולם. והגוים והיהודים כולנו מודים שחטאו וענשו של אדם הראשון יתבטל לימות המשיח. אם כן (אחר שיבא המשיח יהיה בטל מכלנו, אבל במשיח עצמו בטל הוא לגמרי, אם כן) ראוי הוא המשיח לחיות אלף ואלפים (שנה) או לעולם. וכן המזמור אומר חיים שאל ממך וגו', וזה מבואר: